

Az egységes belső piac alakulása magyar nézőpontból

Somosi Sarolta¹

A „rég” és az „új” lisszaboni stratégiának már számos elemzése készült. Részben a kiváltó okokat vizsgálva, részben a kritikákat megfogalmazva, részben, pedig a stratégia által érintett szektorokat és azok fejlődési lehetőségeit vizsgálva. A dokumentumokat olvasva úgy találtuk, hogy talán olyan érthető okokból, mint az egységes belső piaci szabályozás egyébként is megfigyelhető feldarabolódása, konzisztenciájának és talán eredményességének hiánya miatt, ezzel a területtel kevésbé foglalkoztak a lisszaboni stratégia kapcsán az utóbbi években. Egyfelől érthető a jelenség alakulása, hiszen az egységes belső piac egyre növekvő, szerteágazó szabályozási kört ölel fel, másfelől maga a belső piaci stratégia/koncepció is az Egységes Európai Okmány óta kicsit kifulladásra látszik. Másrészt viszont érdemesnek tartjuk a témát legalább annyira, hogy egy rövid áttekintést nyújtsunk a lisszaboni stratégia egységes belső piacra kifejtett hatásáról.

Jelen dokumentummal célunk, hogy általában megvizsgáljuk a lisszaboni stratégia hatását az egységes belső piacra, illetve képet adjunk arról, hogy Magyarország milyen pozíciót képvisel az unió jövőjét is befolyásoló belső piac szerves vagy inkább irányított(?) fejlődésében.

Kulcsszavak: lisszaboni stratégiai, egységes belső piac

1. Bevezetés

A belső piaci szabályozással és teljesítménnyel már csak azért is érdemesnek tartjuk foglalkozni, mivel ekként azonosítják az uniós versenyhátrány leküzdésének egyik lehetséges módját. Elsőként tehát egy rövid – nem teljes körű – áttekintést szeretnénk nyújtani az egységes belső piac eddigi szerepéről, jelentőségéről és a piac mai állásáról.

1.1. Visszatekintés – Történet 1957-től 1992-ig

A Római Szerződés alapján az Európai Gazdasági Közösség alapítóinak az európai piacok integrációja volt a legkorábban kinyilvánított célja. A közös piac és a gazda-

¹ Somosi Sarolta, tanársegéd, SZTE Gazdaságtudományi Kar, Pénzügyek és Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Intézete, Világgazdaságtani és Európai Gazdasági Integrációs Szakcsoport (Szeged)

sági és monetáris unió, mint integrációs fokozatok kialakításában látták a további európai együttműködés és fejlődés feltételeit. A Szerződéssel elsősorban a vámok és az egyéb kereskedelmi korlátok lebontásán keresztül igyekeztek megvalósítani a szabadabb kereskedelmet és így az európai gazdasági növekedést és stabilitást. A kezdeti elképzelés szerint csupán a vámok és mennyiségi korlátozások eltörlése 12 éven belül egy törésektől mentes piacot eredményezhet. Ehhez azonban szükség volt arra, hogy az integrációt belülről a közös, majd belső piac oldaláról is megközelítsék. Ebből kifolyólag a piaci integráció másik oldalát, az egységes belső piac kialakítását is célul tűzték ki, hiszen ezen keresztül valósulhatott meg a négy tényező – áruk, személyek, szolgáltatások és tőke – szabad áramlása.

Annak ellenére, hogy az első lépcsőfok, a vámunió létrehozása idő előtt, 1968-ra megtörtént, a következő lépések – a Közös Piac és az egységes belső piac – már jóval nehezkesebbnek tündek. Több évnvi stagnálás és a Cockfield-jelentés után a jogalkotók egy Fehér Könyvben (CEC 1985) fogalmazták meg a további integráció ellen ható tényezőket. Ebben a Fehér Könyvben az egységes belső piac létrehozása határidejének 1992-t határozták meg. Az Európai Közösségek Bizottsága hívta fel a figyelmet a hiányosságokra a négy szabadság tényleges megvalósulása terén. Ajánlásait csak az Egységes Európai Okmánnyal vezették be 1986-ban, ám ez kétségtelenül lendületet adott a piaci integrációnak, hiszen az egységes belső piac kiépítésének terve ezzel elsőként névlegesen is bekerült az elsődleges joganyagba.

1.2. Az egységes belső piac 1992 után

A nyolcvanas évek végén a Belső Piaci Stratégia elindításával (Single Market Programme – SMP) az akkor egyre erősebben mutatkozó „euró-szklérózisként” elhíresült jelenségre kívántak reagálni. A program célja az volt, hogy az összes, akkor még a négy tényező szabad mozgása ellen ható megmaradt nem vámjellegű – fizikai, pénzügyi és technikai – akadályt eltörljék 1992-re.

Az említett akadályok kiküszöbölésével, a termelékenység növekedése, alacsonyabb költségek és árak miatt bekövetkező strukturális változások révén jelentős jóléti színvonal növekedésre számítottak. Bár érzékelhető, hogy a Belső Piaci Stratégia hatására megnőtt a verseny az Unió piacain, mégis az egységes piac termelékenységre gyakorolt hatása nem ért el nagy áttörést és a mai napig várat magára.

A Belső Piaci Stratégia által kínált új lehetőségek – a méretgazdaságosság és a racionalizálás kihasználása – révén Európa-szerte csökkent a verseny klasszikus értelemben vett hatékonysága, azáltal, hogy bizonyos szektorokban monopolisztikus, oligopolisztikus szervezeti formák fejlődtek ki. Ennek eredményeként a közösségi versenyszabályozás addigi rendszerét is megerősítették azzal, hogy elfogadták a fúziókontrollról szóló 1989-es szabályozást. Egy másik elem, amivel szintén a Belső Piaci Stratégia regionális konvergencia ellenében ható hozományát szerették volna valamelyest kiegyenlíteni, a regionális politika szélesebb körű alkalmazása lett.

A belső piac ténylegesen egységes, közösségi szintű fejlődése, illetve a koncepció továbbvitele a kilencvenes évek elejétől megállni látszik, illetve a lendület mintha alább hagyott volna. A jogalkotók, úgy tűnt, ismét visszatérnének a kezdeti módszerhez, hogy a stratégiai belépési korlátokat a versenyszabályozáson, míg az operatívabb szabályozást a belső termelési és kereskedelmi szabályok egységesítésén, részletes jog- és szabványharmonizáción keresztül kívánnák megvalósítani.

Fejlődés a négy szabadság terén külön-külön figyelhető meg az elmúlt időszakban. Erre lehet példa a többihez képest már szinte teljesen kiforrott áruk szabad mozgása, vagy akár a további liberalizációt elősegíteni szándékozó szolgáltatási irányelv tervezete, mely méltán váltja ki a szakemberek és a szélesebb közönség érdeklődését is. Előrelépések szektorális tekintetben is születnek olyan megoldásokkal, mint például amilyen a Pénzügyi Szolgáltatások Akcióterv kidolgozása és elfogadása, ami miatt ezt a szektort már a Bolkestein-direktíva nem is érinti (Pelle-Somosi 2006).

Összességében, minden hiányossága ellenére pozitív fejleményként írhatjuk le a belső piac eddigi működését (CEC 2002). A teljesség igénye nélkül a fogyasztókra nézve közvetlen hatással járt többek között az, hogy szélesedett a magas minőségű termékek és szolgáltatások választéka.² A tagországok nominális árszínvonalában pedig közeledés tapasztalható, amit az árak szórásának jellemzésére használt mutató jelentős csökkenésével lehet illusztrálni. Ez az 1985-ös 21,4 százalékról 1998-ra 14,4 százalékra módosult (ECOSTAT 2003). Az EUROSTAT statisztikai szerint 2001-ig volt ténylegesen érezhető árkonvergencia az EU15-ök és az akkori tagjelöltek között. Azóta ismét kissé távolodtak az árak. 2001 és 2004 között nagyobb mértékben csökkent az árak szórása az EU15-ön belül (5 százalékkal), mint a teljes Unióban (4 százalékkal). Ez nemcsak a kelet-közép-európai országok árkonvergenciájának megtorpanásából, hanem részben az euró bevezetéséből eredhet, mert az eurózónában nagyobb mértékben (10 százalékkal) mérséklődött az országok közötti árszínvonalak szórása (Baksay 2006).

2. Az egységes belső piac és a lisszaboni stratégia

Minden nehézsége, tökéletlensége és hiányossága ellenére a 2000-ben Lisszabonban közzétett Elnökségi nyilatkozat, melyet az „eredeti” lisszaboni stratégiának is nevezhetünk a „szinte teljesen kiépített” egységes belső piacot – többek között a már véghez vitt monetáris integráció és az akkor még tárgyalási fázisban lévő, eljövendő keleti bővítés mellett – mint az unió jövőjét előre mozdító és kedvezően befolyásoló erősséget említi (EC 2000).

² Az uniós állampolgárok 80 százaléka véli úgy, hogy a belső piac eredményeként javult a magas minőségű termékek választéka, 67 százaléka pedig a korábbi kínálat minőségjavulásának tényét is megerősítette (ECOSTAT 2003).

Az eredeti célok³ eléréséhez azonban már a belső piac kiteljesítését, mint az általános stratégia fontos részét nevezi meg, az információs társadalom, a K+F és innováció fejlesztése és a strukturális, szociális reformok és a növekedést előmozdító makroszintű gazdaságpolitikai együttműködés mellett. A lisszaboni stratégiát megfogalmazó Elnökségi Nyilatkozat tartalmazott továbbá az egységes belső piacra vonatkozóan irányelveket, illetve teendőket, úgymint a belső piac további fejlesztése bizonyos szektorokban, piaci liberalizáció továbbvitele, illetve az egységesen alkalmazott versenyszabályozás, amely lehetővé teszi a vállalkozások kiszámíthatóbb működési körülményeinek megvalósulását a belső piacon stb. (EC 2000).

Az utóbbi évek felismerése, hogy Európa hátránya a versenytársaihoz képest és kudarca a lisszaboni célok teljesítésében a makrogazdasági versenyképesség komplex mutatóiban is tetten érhető. Még a legfejlettebb tagállamokban is alacsonyabb az innováció és a K+F kiadások mértéke, ezáltal a tudásalapú társadalom kialakítása is késik. A termelékenység hátrány egyre csak növekszik a 21. század elején (Palánkai 2005). Szükség van a nemzeti szinten megvalósuló strukturális reformokra, illetve a belső piac szintjén a tényezőpiacok rugalmasabbá tételére.

2.1. A Belső Piaci Stratégia van a lisszaboni stratégiáért vagy fordítva?

Gács és szerzőtársai (2004) szerint a lisszaboni stratégia a Gazdasági és Monetáris Unió megteremtése óta az Unió legnagyobb jelentőségű akciója, s bizonyos szempontból logikus folytatása az egységes piac megteremtésének. A folyamatban való részvétel a tagországok vezetőit és szakértőit egyaránt stratégiai gondolkodásra, konzisztens munkára, gyakori nemzetközi megmérettetésre kényszeríti és alkalmat ad rendkívül hasznos nemzetközi tapasztalatcserére.

A Belső Piaci Stratégia (SMP) ugyanakkor az egyik legjobb példa a gazdasági növekedésre és a foglalkoztatásra jelentős hatású lisszaboni típusú reformra. Modellezéssel bebizonyosodott, hogy ha nem lett volna SMP 1992 és 2002 között, akkor a GDP mintegy 1,8 százalékkal, a foglalkoztatottság 1,5 százalékkal alacsonyabb értéket mutatott volna 2002-ban, mint egyébként.

2.2. Az új lisszaboni stratégia

A lisszaboni stratégia 2000. évi meghirdetése után néhány évig úgy tűnt, hogy az Európai Tanács egy olyan megalapozatlan koncepcióról döntött, ami teljességgel kivitelezhetetlen és így óhatatlanul a feledés homályába merülhetett volna. Az Európai Unió előtt álló, a világ gazdasági környezetből jelentkező és a belülről is mindinkább fokozódó kihívások – a népességnövekedés csökkenő tendenciája, az elöregedő társadalmak – miatt azonban a tagállamok nem vállalhatták, hogy kudarcként könyveljék el a stratégiát, és – mintha mi sem történt volna – ez a törekvés feledésbe merül-

³ Az eredeti célok szerint az Unió a világ legversenyképesebb és legdinamikusabban fejlődő tudásalapú gazdaságává kellene válnia, amely képes a több és jobb munkahely, illetve a nagyobb mértékű szociális kohézió révén egy fenntartható gazdasági növekedésre.

jön. A félidőben született Kok-jelentés és a már említett környezeti nyomás hatására 2005-ben a tagállamok a folyamat átalakítására, majd újraindítására és nyitottá tételére szavaztak.

A kezdeti elképzelések sikertelenségének okaira és az újrafogalmazás indokaira, illetve az átalakítás jövőbeni eredményességi kilátásaira jelen írásunkban a szűkebb téma adta keretek miatt nem térnénk ki.⁴

2.3. Az új lisszaboni stratégia az egységes belső piac fényében

Általában elmondhatjuk, hogy jobban összpontosított célok, szélesebb körű társadalmi bevonás és támogatottság, illetve racionálisabb célkitűzések révén fogalmazódott meg az „új” lisszaboni stratégia. A stratégiában kitűzött célok elérése érdekében történő makro- és mikrogazdasági, valamint foglalkoztatási politikák megtervezése és végrehajtása elsődlegesen a tagállamok feladata maradt. A közösségi szinten kialakított integrált növekedési és foglalkoztatási útmutatás a nyitott koordináció módszerével élve csupán eligazítást nyújt a nemzeti politikák és alkotóik számára.

A közösségi döntéshozók az egységes belső piac mind nagyobb kiteljesedésében látják a lisszaboni stratégia jobb, az átfogó gazdaság- és foglalkoztatáspolitikai menettrend minél teljesebb megvalósulását (EC 2000, EKB 2005). Ennek érdekében az alábbi kulcsfontosságú javítandó területekre koncentrálnak. A Bizottság kiemelt prioritást tulajdonít a belső piac kiteljesítésének és a szabályozási környezet javításának, mivel ez a két legfontosabb politikai-jogi eszköz a munkahelyek teremtésére és Európa növekedési teljesítményének javítására. Ez két elemből tevődik össze:

- Egyrészt a tagállamoknak javítaniuk kell a meglévő uniós jogszabályok alkalmazásán. (A nem megfelelő teljesítményre később hozunk fel példákat.)
- A már meglévő szabályok következetes alkalmazása mellett a másik pozitív hatással járó eszköz a jobb szabályozás lehetne.

A LiS alapján az egységes piac megvalósításához elengedhetetlen reformok a következő területeken továbbra is kiemelt figyelmet érdemelnek: szolgáltatások liberalizációja, a pénzügyi szolgáltatások piaca, a közös konszolidált társasági adóalap és a közösségi szabadalom.

A lisszaboni folyamat egyik kulcsfontosságú eleme a különböző szektorok liberalizációja, ami a belső piaci irányelvek mind jobb átvételével teljesebbé válhat. Tanulmányt készítettek a lisszaboni stratégiához már jobban köthető szolgáltatások liberalizációjának középtávú hatásaival kapcsolatban. A modell szerint a szolgáltatók szabad telephelyválasztása és a szolgáltatások nyújtásának tagállamok közötti liberalizációja az összes GDP-t mintegy 0,6 százalékkal, a foglalkoztatást pedig 0,3 százalékkal növelné a Közösség átlagában (CEC 2005b). A szolgáltatási ágazat volt felelős majdnem minden új munkahelyért, amely 1997 és 2002 között az Unióban létrejött. Ma a szolgáltatások az EU termelésének 70 százalékát teszik ki. E szolgáltatá-

⁴ Erről teljesebb és részletesebb képet Gács (2005) tanulmányából szerezhet az érdeklődő.

sok nyújtásának szabadabb tétele serkentené a növekedést és a foglalkoztatást. Az „új” lisszaboni stratégia szerint, ha a szolgáltatási ágazat felszabadulna, ténylegesen 600 000-rel több új munkahelyet lehetne létrehozni. Ezen belül csupán a pénzügyi piacok liberalizációja és integrációja – közép-, illetve hosszú távon – nagyjából 0,5 százalékponttal csökkentheti az európai vállalatok tőkeköltségeit, ami hosszútávon körülbelül 1,1 százalékos növekedést idézhet elő a GDP és 0,5 százalékos növekedést a foglalkoztatottság szintjén (CEC 2005b).

Az Unió a termékpiacon integráció lassulásával néz szembe. Az ipari termékek határokon átvitelő kereskedelme stagnálni látszik: 2001-ben csak 2,5 százalékkal nőtt, majd 2002-ben 0,3 százalékkal csökkent. Ráadásul a fentebb már említett okok miatt az Unió területén az árak az utóbbi öt-hat évben már nem igazodnak olyan mértékben egymáshoz, mint a belső piac első évtizedében. A határokon átvitelő befektetések szintén alacsony szinten vannak, és még mindig túl sok a technikai, szabvány jellegű akadály az áruk szabad mozgása előtt (CEC 2004).

Amennyiben a versenyt akadályozó tényezők ágazatonként kerülnének átvizsgálásra, akkor láthatnánk, hogy több a versenyképesség szempontjából stratégiai fontosságú intézkedés meghozatalát a politikai akarat hiánya lassítja. Így például az olyan reformok, mint a közösségi szabadalmak, a szakképesítés elismerése az Unió területén, a szellemi tulajdonjog alkalmazása, illetve a konszolidált közös alap meghatározása a cégek nyereség utáni adózását illetően még mindig hiányoznak, ezáltal is lassítva a belső piac továbbfejlődését (CEC 2004).

Az uniós szinten megnyilvánuló vállalati versenyképesség fejlesztéséhez elsődleges fontosságú az adópolitikai torzulások kiküszöbölése, mely területen előrelépés tapasztalható. Elfogadásra került egy adócsomag, melynek célja a belső piaci torzulások kiküszöbölése. Egy másik példa az anyavállalatok és a leányvállalatok közötti osztalékokra alkalmazandó adózási rendszer megváltoztatása, mely oly módon történt, hogy a kettős adózást és a határokon átvitelő tevékenységeket akadályozó adózási szabályokat hatályon kívül helyezték (CEC 2004).

Az Unió versenyképességének fenntartása és erősödése érdekében elengedhetetlen a belső piacon egy erős, következetes versenypolitika fenntartása. E területen történtek előrelépések, különösen az állami támogatások átlagos szintjének csökkentésében (amely úgy tűnik, hogy a GDP 0,7 százaléka körül stabilizálódik), továbbá, hogy az állami támogatások most már a horizontális célok felé fordulnak. A Tanácsnak is sikerült politikai megegyezésre jutnia a vállalkozások összefonódásának ellenőrzéséről (fúziókontroll) szóló jogszabályi csomagról (CEC 2004).

3. A tagállamok teljesítménye az egységes belső piacon

A belső piac minden jótékony és sajnos egy szűkebb piacon akár versenyhátrányt is okozó szabályával együtt is csak akkor teljesedhet ki, ha az európai szinten elfogadott jogszabályokat valamennyi tagállam eredményesen veszi át és hajtja végre. Az

átvételi folyamat eredményeinek nyomon követése és számonkérése a tagországok között az együttműködés és a verseny sajátos kombinációját eredményezte.

Az elmúlt években a lisszaboni stratégia eredményeinek nyomon követésére, értékelésére számtalan fórum és mechanizmus alakult ki. A legmagasabb szintű és legátfogóbb mérési mechanizmus az Európai Tanács tavaszi üléséhez kötődik, amelyre minden évben a Bizottság beszámolót készít a lisszaboni folyamat előrehaladásáról. Ez alapvetően az Átfogó Gazdaságpolitikai Iránymutatások (Broad Economic Policy Guidelines – BEPG) teljesítési beszámolójára, a Foglalkoztatási Irányelvekre és a Tanács által elfogadott strukturális mutatószámok elemzésére épül (Gács és szerzőtársai 2004).

Ezen kívül azonban még számtalan beszámoló létezik a különböző akciótervekről, és születnek különféle eredménylisták is további mutatószámok alapján. Például a Belső Piac kiépítésének (Internal Market Scoreboards), az innováció területén elért előrehaladásnak, a szociális kohéziós célok megvalósításának is elkészíti a Bizottság a tagországokra lebontott eredménylistáját. E mellett számos független kutatóintézet maga is értékeli a lisszaboni eredményeket (Gács és szerzőtársai 2004). A mutatószámok alapján készülő nemzetközi eredménylisták egy-egy jól körülhatárolható területen, kvalitatív mutatók alapján értékelik és állítják sorrendbe az egyes országok teljesítményét, például az egységes belső piaccal kapcsolatos teendők tekintetében. Hasonló teljesítménytáblát kifejezetten a kiinduló lisszaboni stratégia kapcsán is összeállítottak.

3.1. A már érvényben lévő uniós belső piaci jogszabályok átültetése a nemzeti jogrendszerekbe

Azt követően, hogy egy, a belső piac teljessé tételét szolgáló változtatásban a tagországok megegyeznek, azt valamilyen másodlagos közösségi jogforrás formájában teszik közzé és kötelezővé vagy kötelező hatály híján követendővé. Ezek nemzeti átültetéséről a tagországoknak kötelező gondoskodniuk. A Bizottság időről időre elkészítette külön a belső piac kiépítésének, külön az innováció területén elért előrehaladásnak, és külön a szociális kohéziós célok megvalósításának a tagországokra lebontott eredménylistáját (Gács 2005).

Az Európai Tanács – felismerve a belső piaci irányelvek átvételének elhúzó-dását – a lisszaboni folyamat keretében azt a célt tűzte ki, hogy 2002 márciusától kezdve lehetőleg egy tagország se maradjon adós a közösségi irányelvek több mint 1,5 százalékának átültetésével. Ezt később azzal a célkitűzéssel is megtoldották, hogy két évnél többet egyetlen irányelv nemzeti átültetése se késsen. A késlekedőkkel szemben az Unió retorziót is alkalmazhat. Amikor a belső piacra vonatkozó irányelvek átültetése egyáltalán nem halad előre, a Bizottság az EU bíróságainál jogsértési eljárást indít az adott tagország ellen. A direktívák nemzeti elfogadtatása érdekében tett erőfeszítések sikert hoztak, hiszen a direktívák átvételében jelentkező lemaradás 1997 óta minden tagországban jelentősen csökkent (Gács 2005).

1. táblázat A belső piaci irányelvek nemzeti jogrendszerekbe történő átültetésének teljesítménye 2006 évközben és végén, tagállami bontásban (1634 irányelv tekintetében)

Tagállam	Rangsor a 2006. novem- beri teljesítés alapján	2006. július		2006. november	
		Átültetés hiánya (%)	Átültetésre váró irány- elvek (db)	Átültetés hiánya (%)	Átültetésre váró irány- elvek (db)
Dánia	1	0,5	8	0,3	5
Litvánia	1	1,2	19	0,3	5
Lettország	3	1,5	25	0,5	8
Szlovákia	4	1,4	23	0,6	10
Finnország	5	1,5	24	0,7	11
Egyesült Királyság	6	1,3	21	0,7	12
Ciprus	7	1,0	17	0,8	13
Lengyelország	8	1,4	23	0,9	14
Magyarország	9	1,1	18	0,9	15
Málta	10	2,2	35	1,0	16
Németország	11	1,8	29	1,0	17
Hollandia	11	1,5	24	1,0	17
Szlovénia	11	1,2	20	1,0	17
Észtország	14	1,4	23	1,1	18
Ausztria	14	1,4	23	1,1	18
Írország	16	2,0	32	1,2	20
Svédország	17	1,4	23	1,3	21
Franciaország	18	1,9	31	1,3	22
Spanyolország	19	1,7	28	1,4	23
Belgium	20	2,0	32	1,6	26
Cseh Köztársaság	20	3,0	48	1,6	26
Olaszország	22	3,8	62	2,2	36
Luxemburg	23	3,8	62	2,6	42
Görögország	24	3,8	62	2,8	45
Portugália	25	3,7	60	3,0	49
<i>EU összesen</i>	-	-	-	1,2	-

Forrás: CEC (2006) és EKB (2007) belső eredménytábláinak adatai alapján saját szerkesztés.

Az 1. táblázatból kiderül, hogy 2006 júliusában az átültetési hiány – azaz a nemzeti jogba át nem vett belső piaci irányelvek százalékos aránya – 1,9 százalék, (amely 0,3 százalékkal magasabb, mint a 2005 novemberében elért 1,6 százalékos hiány). Ez az elmúlt évek pozitív tendenciáinak megtorpanását jelzi. Ennek magya-

rázatát nem lehet az „új” tagállamokra hárítani, hiszen közülük csupán a csehek, Málta és Észtország nem teljesítette a 1,5 százalékos értéket.

Az Európai Bizottság legújabb 2007-ben közzétett belső piaci eredménytáblája (1. táblázat) alapján azonban kijelenthetjük, hogy a tagállamok még soha nem teljesítettek ilyen jól a belső piaci szabályok nemzeti jogba történő átültetése terén, mint a 2006-os év végén. A nemzeti jogba nem került még átültetésre azon belső piaci irányelvek átlagosan 1,2 százaléka, amelyek tekintetében az erre rendelkezésre álló határidő lejárt, ez pedig 1,9 százalékkal alacsonyabb a 2006. júliusi értékhez képest (EKB 2007).

3.2. *Lisszaboni irányelvek átültetése a tagállami jogrendszerekbe 2005 júniusáig*

Az Unió 2005 márciusáig 84 irányelvet fogadott el a lisszaboni stratégia keretében. Mindez nagyobb mértékű harmonizációt és közös keretszabályokat kellene, hogy eredményezzen, mely elősegítené a közösségi belső piac megerősítését, fejlesztené a versenyképességet és a növekedési potenciált. 2003 vége előtt negyven irányelvet kellett volna a tagállamoknak átültetni a gyakorlatba, 2005 júniusáig 63-at.

A 2. táblázat mutatja az egyes tagállamok 2005. júniusáig elért teljesítményét ezen a területen. Hozzá kell tennünk a teljesebb kép kedvéért, hogy a 2005 félévi állás szerint még 20 irányelv 2 éves átültetési határideje nem járt le.

- Akkori állás szerint 20 olyan irányelv volt, amit még egyetlen uniós tagállam sem ültetett át a nemzeti gyakorlatba, köszönhetően a két éves átültetési határidő kihasználásának.
- Ezen irányelveket a tagállamok csak nagyon szerény mértékben, átlagosan mintegy 58,3 százalékból vették át.
- Dánia, Málta Finnország, Szlovákia és Magyarország alkotja az első ötöt, akik a legjobban teljesítettek (a lisszaboni irányelvek 92,1-96,8 százalékát vették át), Luxemburg, Görögország és Belgium a sereghajtók a maguk 60,3-69,8 százalékos teljesítményével.
- A 84 irányelvből csak 13-at vett át minden egyes tagállam. A 13 irányelvet az alább látható 3. táblázat tartalmazza.

Az irányelvek átvételének elmulasztása közösségi szinten jelentősen késlelteti az Unió olyan területeinek létfontosságú reformjait, mint például az elektronikus kereskedelem, a postai szolgáltatások, az első vasúti infrastruktúra csomag, a megújuló energiák a villamosenergia-piacon stb. (CEC 2004).

4. Az egységes belső piac megjelenése a magyar gyakorlatban

Magyarország többé-kevésbé már a társulási szerződés aláírását követő években részesedett a belső piac előnyeiből és hátrányaiból egyaránt. 2004. május 1-je után ennek a piacnak már alanyi jogon is részei lettünk, amely megfelelő felkészülés és né-

2. táblázat A lisszaboni irányelvek nemzeti jogrendszerekbe történő átültetésének teljesítménye 2007. december 21-ig tagállami bontásban

Tagállam	Teljesítmény (db)	Rangsor	EU25 (%)	EU15 (%)	EU10 (%)
Belgium	44	23	69,8	69,8	-
Ausztria	57	10	90,5	90,5	-
Ciprus	58	5	92,1	-	92,1
Cseh Köztársaság	51	17	81,0	-	81,0
Dánia	61	1	96,8	96,8	-
Egyesült Királyság	55	13	87,3	87,3	-
Észtország	55	13	87,3	-	87,3
Finnország	60	2	95,2	95,2	-
Franciaország	51	17	81,0	81,0	-
Görögország	42	24	66,7	66,7	-
Hollandia	50	20	79,4	79,4	-
Írország	56	11	88,9	88,9	-
Lengyelország	58	5	92,1	-	92,1
Lettország	56	11	88,9	-	88,9
Litvánia	58	5	92,1	-	92,1
Luxemburg	38	25	60,3	60,3	-
Magyarország	58	5	92,1	-	92,1
Málta	60	2	95,2	-	95,2
Németország	51	17	81,0	81,0	-
Olaszország	50	20	79,4	79,4	-
Portugália	54	15	85,7	85,7	-
Spanyolország	50	20	79,4	79,4	-
Svédország	53	16	84,1	84,1	-
Szlovákia	59	4	93,7	-	93,7
Szlovénia	58	5	92,1	-	92,1
EU	1343		85,3	81,7	90,6

Forrás: CEC (2005a) adatai alapján saját szerkesztés.

mi átmeneti, alkalmazkodási idő után (az elért versenyképességi pozícióinktól függően) még teljesebbé teszi a belső piachoz és annak előnyeire való hozzáférésünket. Néhány fontos tény emelünk ki, amelyek jelzik a hazánkra, az egységes belső piac hatásaként már érzékelhető és várható változásokat.

- Magyarország uniós országokba irányuló exportja 1992-ben még csak az összes kivitel 32,2 százalékát érte el, ugyanez 2000-ben már 75 százalékot tett ki (ECOSTAT 2003);
- a magyar makrogazdaság szempontjából szintén a belső piaci tagozódást segítette, hogy 1990-től a transznacionális társaságok egyre fontosabb szerepet

3. táblázat Az EU25 minden tagállama által 2005 júniusáig a nemzeti jogrendszerbe átültetett lisszaboni irányelvek

	Irányelv megnevezése	Irányelv száma
1.	Bizonyos munka-intenzív szolgáltatások esetében az ÁFA csökkentése	2002/93/EC
2.	Munkaidőre vonatkozó irányelv	2003/88/EC
3.	ÁFA: alkalmazás és derogációs lehetőségek	2004/7/EC
4.	Bizonyos munka-igényes szolgáltatások esetében az ÁFA csökkentése	2004/15/EC
5.	Elektronikus aláírás	1999/93/EC
6.	Munkahelyi egészségről és biztonságról szóló irányelv	2000/39/EC
7.	Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv	2000/31/EC
8.	Általános szerződési feltételekről szóló irányelv	2001/78/EC
9.	Harmadik országokkal történő információcsere	2000/64/EC
10.	A műsorszórási szolgáltatásoknál alkalmazható ÁFA rendelkezések	2002/38/EC
11.	Rövid-láncú, klórozott paraffinokról szóló irányelv	2002/45/EC
12.	A nem-életbiztosítási célú üzleti vállalkozásokra vonatkozó szolvencia küszöb-elvárásai	2002/13/EC
13.	Elektronikus számlázás	2001/115/EC

Forrás: CEC (2005a) alapján saját szerkesztés.

játszottak a piacunkon, elsősorban, mint külföldi működőtőke befektetők, később, mint a K+F szektor jelentős beruházói.⁵ Palánkai (2005) szerint a transznacionális társaságok képezik az ország versenyképességének alapját. Fordítva is igaz az állítás, hiszen a transznacionális társaságok működőtőke befektetési gyakorlatára a belső piac – kiszámíthatósága, következetessége miatt – mindenképpen pozitív hatással van (Éltető 2003);

- a társulásból származó előnyök hatására – az átalakulási sokk utáni években – hazánk gazdasági növekedése az ezredforduló körül tartósan a mindenkor EU átlagnak mintegy kétszeresét érte el (ECOSTAT 2003). Ahhoz, hogy belátható időn belül sikerüljön felzárkóznunk a régi tagállamokhoz, ezt a tendenciát fenn is kellene tartanunk (Palánkai 2005). A konvergencia szempontjából a növekedés fenntarthatóságának sikere kiemelten fontos szerepet kap, hiszen a belső piacon a hazai vállalkozások csak erős gazdasági háttérrel tudnak versenyezni;
- ebben a folyamatban a korábban csatlakozó országok példája szerint a belépést követő évtized második felében (1-2 százalékpontos) gyorsulási többletet hozhatnak azok a pénzügyi támogatások, amelyeket az Unió a fejletlenebb

⁵ 1990 és 2002 között a TNC-k aránya a GDP-ben a közép-kelet-európai térségben 2 százalékról 32 százalékra nőtt. Az összes exportban a TNC-k aránya 2000-ben Magyarországon 80 százalék volt.

tagjainak nyújt a felzárkózásuk elősegítésére. Az ismert tények alapján ezek a közvetlen források ma már sem összegüket, sem az egy főre jutó értéküket tekintve nem érik el a korábbi időszakok nagyságrendjét.⁶ Mindezt figyelembe véve a belső piacnak egyre inkább a természetes, nagyobb, integráltabb piacból és élesebb versenyből eredeztethető előnyei válnak dominánssá;

- az adórendszerben várható alkalmazkodási kényszerek alapján ugyan néhány területen, mint például az úgynevezett kedvezményes forgalmi adós termékeknel, további áremelkedés következhet és már következett is be, egészében az (általános forgalmi és a magas jövedéki) adószintek csökkentési kötelezettségei miatt, több területen a fogyasztói árak mérséklődésére is lehet számítani (ECOSTAT 2003);
- szintén az adórendszerhez kapcsolódva a társadalmi újraelosztás viszonylag magas szintje rontja Magyarország és a régió többi tagállamának a versenyképességét. Ezen pedig az utóbbi időben napvilágot látott tényleges makrogazdasági helyzet sem javít a közeljövőben. Hazánk versenyképességének megtartásához, illetve növeléséhez már a csatlakozás előtt szükség lett volna némi adócsökkentés – Palánkai (2005) szerint 4-5 százalékpontnyi – amelyet további kiigazítások követhettek volna a jelen időszakban is;⁷
- a szabad áru és személyi mozgás – a közös munkaerőpiac részleges, majd fokozatosan teljes megnyitása is – jelentős életszínvonal, életmódbeli változást, javulást hozhat a magyar állampolgárok jelentős hányadának. A folyamat javulni látszik azzal, hogy néhány tagállam felülvizsgálta a korábbi derogációs (2+2+3 év haladékot biztosító) lehetőségét és az első két év után felszabadította a magyar munkaerő előtt a munkaerőpiacát.

Az uniós tagállamok elmúlt egy évtizedes fejlődése az integráció előnyeit tanúsítja. Az ECOSTAT (2003) szerint csupán Görögország 2002. évi (összehasonlító áras GDP értéke) nem haladja meg a tíz évvel korábbi színvonalát. Ez azonban a legutóbbi gazdaságpolitikai intézkedések pozitív hatásaként változott...

Magyarország uniós csatlakozásának azonban természetesen nem csak nyertesei vannak. A versenyben lemaradó iparágak, kevésbé mobil és szakképzett munkavállalói nehéz helyzetbe is kerülhetnek. A vesztesek közé lehet sorolni a kis- és középvállalkozói (illetve a hagyományosan magyar kényszer-vállalkozói) szektor nagy részét, az alacsony hatékonyságú önfenntartó kisgazdaságok ezreit is. Rajtuk a társadalmi szolidaritás és az állam tud akarat függvényében segíteni.

⁶ Ennek ellenére a magyar kormányzat éppen most nagy reményeket fűz a 2007-2013-as költségvetési időszakban lehívható mintegy 8000 milliárd forintnyi uniós támogatási összeg gazdaságot élénkítő hatásával kapcsolatban.

⁷ Palánkai (2005) ezt azzal magyarázza, hogy bár az uniós újraelosztási átlag (42 százalék) alatt van a magyar (39 százalék) szint, azonban indokolt lenne a fejlettségben egykor hasonló szinten álló országok ugyanezen mutatójának korabeli alakulását figyelembe venni, ami Portugália esetében 34 százalék, Írországban 31 százalék (volt).

4.1. Magyarország teljesítménye a belső piaci uniós másodlagos jogforrások átültetésében

Hazánk a csatlakozásunk előtt is különös figyelmet szentelt az uniós belső piaci jogszabályok átvételének és alkalmazásának. Ebben látta ugyanis a kormányzat a belső piaci integráció egyik kulcsát.

Annak ellenére, hogy nekünk záros időn belül kellett a teljes közösségi joganyag (acquis communautaire) rendelkezéseit átvennünk mégis – az 1. táblázatból jól kivehető, hogy – jobban teljesítünk, mind egyénileg, mind a 10 „új” tagállam átlagában, mint az EU15-ök, akiknek korábban bekövetkezett tagságukból adódóan több idejük volt a jogharmonizációra. Így annak ellenére, hogy csak felzárkózó országnak számítunk, a többi uniós tagállam felé valamiben – végre – „best practice”-szel szolgálhatunk.

4.1.1. Meglévő belső piaci jogszabályok alkalmazása

A fentebb már említett 1,5 százalékos átültetési hiány-elvárás egy ideiglenes határérték. Ideális esetben az átültetési hiány nulla, és valamennyi tagállamtól folyamatos erőfeszítést igényel, hogy azt a 1,5 százalékos határ alatt lehessen tartani. A dán 0,5 százalékos siker a hiány lehető legkisebbre történő csökkentésében azt mutatja, hogy a hiánynak az ideiglenes határ alatt való tartása megvalósítható – feltéve, hogy a szükséges politikai szándék és a jó szervezés adott. Mindez azonban csak a másodlagos közösségi jog hazai jogrendszerébe történő átültetéséről ad képet. A jogalkalmazás már más képet mutat.

A jogalkalmazás tökéletesebb működését elősegítő rendszer például az uniós szinten bevált Solvit program. A hazai Solvit Központ működésének feladata a belső piaci vitarendezés hazai elősegítése. 2006. január 1. és június 15. között 40 megkeresés érkezett a magyar SOLVIT központhoz. Ezek közül az ügyek közül kilenc ügy került be az adatbázisba: öt esetben hazai, négy esetben illetékes központként eljárva (MKK 2006).

4.2. Magyarország és a lisszaboni irányelvek

A 2. számú táblázatból jól látszik, hogy hazánkban a lisszaboni irányelvek hazai joganyagba történő átültetése terén sincs lemaradása az uniós átlagtól, sőt inkább példamutató lehetne az az attitűd, ahogy intézményi szinten megvalósítjuk a jogkövetést. Azzal, hogy a 63 lisszaboni irányelvből 2005 júniusáig 59-et sikerült a nemzeti jogba átvenni, jól állunk az uniós összehasonlításban.

Úgy tűnik tehát, hogy Magyarországnak nem annyira az uniós jog intézményi átültetésével vannak problémái, hanem inkább annak alkalmazásában illetve a makrogazdasági és pénzügyi konvergencia terén.

5. Az egységes belső piac jövőjéről

A belső piac az Európai Unió egyik sokat vitatott területe. Ki lehet emelni mind a sikereit és eredményeit, de mindig megtaláljuk a még elhanyagolt, szabályozást igénylő vagy olykor a közös szabályozást lehetetlenné tevő területeket is. Így további előrelépések szükségesek – a teljesség igénye nélkül – például az alábbi területeken:

- Uniós szabványrendszer: nem sikerült valamennyi szabványt egységesíteni, ezért a tagállamok megállapodtak az egymástól különböző szabványok kölcsönös elfogadásában. Ez bár technikailag könnyebbséget jelentett, mégis a szabványok egymás mellett élését és olykor átláthatatlanságát eredményezi. Egyedül a piac erejében bízhatunk, hogy annak hatására fokozatos egységesítés megy majd végbe;
- minden ezen a téren tett erőfeszítés ellenére még nincs megoldva a kötelező uniós szabadalom;
- nagy eredmény a személyek szabad áramlása, de a derogációk és a szociálpolitikai szabályozások még nem egységesek;
- a belső piacnak a szolgáltatásokra vonatkozó követelménye befolyásolta és befolyásolja a mai napig a korábbi erőteljes állami szabályozásokat a közlekedésben, és a hálózatos iparágakban, így az energiagazdálkodásban is;
- a belső piac valójában kimondva-kimondatlanul egységes adószabályozást igényelne. A tagállamok adókulcsai az évek során valamelyest közeledtek is egymáshoz, s valószínűsíthető, hogy kedvezőbb világgazdasági helyzetben az integráció tovább közelít az egységes adórendszerhez (Izikné 2004).
- és végül, az Európai Bizottság néhány évenként – az újabb követelmények, például az elektronikus kereskedelem vonatkozásában – felülvizsgálja a belső piaci stratégia működését. Tudva azt, hogy az utolsó valamirevaló belső piaci stratégia a nyolcvanas évek közepén született ez elég nehéz teendőnek bizonyulhat.

A szektorális vagy éppen szabályozási kérdések fent említett messze nem teljes sora mind olyan nagyobb horderejű és átfogó egyeztetést igénylő területek, melyekről egyenként lehetne évekig tárgyalni és oldalakat megtölteni.

6. Összegzés

A lisszaboni stratégia és a belső piac közti párhuzamok, átfedések és egymásra utaltságuk miatt úgy véljük, hogy az egységes belső piac megkerülhetetlen tényező mind az Unió egyes szak- és horizontális politikái, mind pedig az EU egészének versenyképessége miatt. Éppen ezért tartjuk fontosnak, hogy mindkettő esetében megvalósuljanak a megfelelő jogi lépések és a jogkövetés is tagállami szinteken. A belső pi-

aci és a lisszaboni stratégia kapcsán alkotott jog átültetése tekintetében Magyarország egyelőre jó pozíciókkal rendelkezik.

Mindenképpen elfogadjuk azt a véleményt (Török 2005), hogy komoly el-
lentmondások és hiányosságok vannak és lesznek is a belső piacon, melyek követ-
keztében lehetetlennek tűnik a belső minden korlátozástól mentes piac teljes kivite-
lezése. Mégis vannak olyan előrelépések egyes szektorokban, ahol meg lehet valósí-
tani a harmonizációt és így a tényleges belső piacot. Hajlunk tehát elfogadni az érve-
lések alapján, hogy a lehetséges kimenetek közül a részcélok és részeredmények
kialakítása lesz a valószínűsíthető mind a belső piac, mind pedig a lisszaboni stratégia tekintetében.

Felhasznált irodalom

- EKB 2005: *Közös munkával a növekedésért és a munkahelyekért. A Lisszaboni Stratégia új kezdete*. Közlemény az Európai Tanács tavaszi ülészakának, 24. Az Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel.
- EKB 2007: *Belső piaci eredménytábla: az eddigi legjobb eredmény*. Az Európai Közösségek Bizottsága, IP/07/126, Brüsszel.
- Baksay G. 2006: Fogyasztói árak az Európai Unióban. *Európai Tükör*, 11, 3, 153-164. o.
- ECOSTAT 2003: *Az Európai Belső Piac 10 éve. Mikroszkóp*, 6, 1.
- CEC 1985: *Completing the Internal Market*. White Paper from the Commission to the European Council. Commission of the European Communities, Brussels.
- CEC 2002: *The macroeconomic effects of the Single Market Programme after 10 years*. Directorate General for Economic and Financial Affairs, Commission of the European Communities, Brussels.
- CEC 2004: *Delivering Lisbon Reforms for the enlarged Union*. Report from the Commission to the Spring European Council. Commission of the European Communities, 29 final/2, Brussels.
- CEC 2005a: *Transposition of „Lisbon” Directive – State of play*. Commission of the European Communities, Brussels.
- CEC 2005b: *Economic assessment of the barriers to the Internal Market for services*. Enterprise Directorate General, Commission of the European Communities, Brussels.
- CEC 2006: *Internal Market Scoreboard*. Commission of the European Communities, IP/06/1008, Brussels.
- EC 2000: *Presidency Conclusions*, Lisbon European Council, 23 and 24 March.
- Éltető A. 2003: *Integráció és nemzetközi versenyképesség – a magyar gazdaság esélyei. Műhelytanulmányok*, 52. Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest.
- Gács A. – Havas J. – Valentiny P. 2004: *A Lisszaboni Folyamatba történő magyar bekapcsolódás lehetőségei, különös hangsúllyal a versenyképesség javítása*,

- az IT, az innováció és oktatás, a teljes foglalkoztatottság és társadalmi kohézió területén. *Kézirat*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet.
- Gács J. 2005: A lisszaboni folyamat: rejtélyek, elméleti problémák és gyakorlati nehézségek. *KTI/IE Műhelytanulmányok*, MT-DP 2005/1. MTA Közgazdaságtudományi Intézet.
- Izické Hedri G. 2004: Az Európai Unió továbbfejlődésének lehetséges irányai. *Európai Tükör*, 9, 8, 12-19. o.
- MKK 2006: *Felülvizsgált Nemzeti Lisszaboni Akcióprogram a növekedésért és a foglalkoztatásért*. Magyar Köztársaság Kormánya, Budapest.
- Palánkai T. 2005: Magyarország és a lisszaboni folyamat... Fejlesztés és Finanszírozás, 4, 3-12. o.
- Pelle A. – Somosi S. 2006: Szorgalmas jogalkotók vagy piaci kényszer? Avagy miért nincs szüksége a pénzügyi szolgáltatások piacának Bolkestein-direktívára? In Botos K. (szerk.): *A bankszektor és stakeholderei*. JATEPress, Szeged. 157-158. o.
- Török Á. 2005: A Lisszaboni Program értékelése és kibontakozásának esélyei. *Társadalom és Gazdaság*, 27, 1-2, 13-25. o.